

تاریخ سیاسی صفویان از ۹۰۷ تا ۱۰۳۸ هجری قمری

(سه شاه)

www.ketab.ir

مؤلف

مسلم احمدی

سرشناسه	: احمدی، مسلم، ۱۳۶۲ -
عنوان و نام پدیدآور	: تاریخ سیاسی صفویان از ۹۰۷ تا ۱۰۳۸ هجری قمری : (سه شاه) / مؤلف مسلم احمدی.
مشخصات نشر	: تهران : انتشارات آموزش برتر، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	: ۳۱۳ص.
شابک	: 978-600-8656-52-4
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
عنوان دیگر	: سه شاه.
موضوع	: ایران -- تاریخ -- صفویان. ۹۰۷ - ۱۱۴۸ق.
موضوع	: Iran -- History -- Safavids, 1502 - 1736
رده بندی شنگر	: DSR۱۱۷۶ :
رده بندی دیویی	: ۵/۷۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۸۸۷۸۳

تاریخ سیاسی صفویان : ۹۰۷ تا ۱۰۳۸ هجری قمری (سه شاه)

مؤلف: مسلم احمدی
طراحی جلد: ناصر کردی
صفحه آرا: اکرم ملک نژاد
ناشر: انتشارات آموزش برتر
قطع: وزیری
تیراژ: ۱۰۰ نسخه
نوبت چاپ: اول ۱۳۹۸
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۶۵۶-۵۲-۴
قیمت: ۳۵۰۰۰ تومان

آدرس: تهران، میدان انقلاب، ضلع غربی، خیابان کارگر جنوبی، پلاک ۹۱۶، طبقه دوم تلفن: ۰۹۱۹۲۵۰۰۴۴ - ۶۶۱۳۹۸۶۲

فهرست مطالب

۱۱.....	مقدمه
۲۵.....	فصل اول: منبع شناسی
۲۸.....	منابع متقدم
۲۸.....	متون تاریخی
۲۸.....	(۱) تواریخ عمومی
۲۹.....	لب التواریخ
۳۰.....	تکلمة اخبار
۳۲.....	فراغات ماهی
۳۴.....	خلاصه التواریخ
۳۴.....	جواهر الاخبار
۳۶.....	خلدبرین
۳۸.....	زبدة التواریخ
۳۹.....	تذكرة الملوك
۴۰.....	(۲) تواریخ دودمانی و تک نگاری درباره پادشاهان
۴۰.....	صفوة الصفا
۴۱.....	احسن التواریخ
۴۳.....	تاریخ جهان آرای عباسی
۴۴.....	تاریخ عالم آرای عباسی
۴۷.....	(۳) منشآت
۴۸.....	منشآت السلاطین
۴۸.....	مجمع الانشاء
۵۰.....	مجموعه مکاتیب مختلفه
۵۰.....	جنگ
۵۰.....	مجموعه مکاتیب و منشآت و فتح نامه ها
۵۱.....	(۴) سفرنامه ها
۶۹.....	فصل دوم: صفویان و ساختارهای تمدنی آن
۷۱.....	صفویه و اهمیت آن
۷۶.....	نگاهی به وضعیت عمومی دولت صفویه
۷۶.....	ساختار مذهبی - دینی

۸۱	جنبش‌های مذهبی عصر صفویه
۸۲	۱. نقطویان
۸۲	۲. مشعشعیان
۸۳	۳. تصوف
۸۵	ساختار سیاسی
۸۹	ساختار اجتماعی
۹۲	فکری-فرهنگی
۹۴	ساختار اقتصادی
۹۷	ساختار نظامی و لشکری
۱۰۰	قورچیان و قورچانی
۱۰۱	قوللر آقاسی
۱۰۲	تفنگچی‌لر آقاسی
۱۰۳	توبچی باشی
۱۰۷	ساختار قضایی
۱۰۹	منصب صدر
۱۱۲	شیخ الاسلام
۱۱۴	منصب قاضی
۱۱۵	قاضی عسکر
۱۱۵	قاضی اصفهان
۱۱۷	فصل سوم: سلطنت شاه اسماعیل اول (۹۰۷-۹۳۰ ه ق)
۱۱۹	رویدادهای داخلی
۱۱۹	زیست نامه و جلوس
۱۲۳	مقابله با شورش‌ها
۱۲۳	شورش محمد کره
۱۲۴	جنگ با شیر صارم کرد
۱۲۷	درگیری با علاء الدوله ذوالقدر
۱۳۰	جنگ غجدوان
۱۳۵	اقدامات و اصلاحات
۱۳۵	اعلان تشیع

۱۳۸.....	ایجاد وکیل نفس نفیس همایون.....
۱۴۳.....	فتح بغداد.....
۱۴۴.....	شخصیت شاه اسماعیل.....
۱۴۷.....	رویدادهای خارجی.....
۱۴۷.....	زمینه‌های تاریخی اختلاف صفویان و ازبکان.....
۱۵۱.....	ازبکان و جنگ مرو.....
۱۵۲.....	عثمانیان و چالدران.....
۱۶۸.....	فصل چهارم: سلطنت شاه تهماسب اول (۹۳۰-۹۸۴ ه ق).....
۱۷۰.....	رویدادهای محلی.....
۱۷۰.....	زیست نامه و حارس.....
۱۷۲.....	شورش‌های داخلی.....
۱۷۳.....	شورش المه (الامه) تکلا.....
۱۸۶.....	شورش القاس (القاص) میرز.....
۱۸۷.....	شورش امرای محلی.....
۱۸۹.....	(۱) قدرت‌طلبی امیران قزلباش.....
۱۹۲.....	(۲) شورش شاملویان درهرات.....
۱۹۳.....	(۳) رویارویی شاملویان و تکلویان.....
۱۹۴.....	انتقال پایتخت به قزوین.....
۱۹۷.....	شخصیت شاه تهماسب یکم.....
۲۰۰.....	رویدادهای خارجی.....
۲۰۰.....	پناهندگی‌های سیاسی.....
۲۰۸.....	ازبکان و جنگ جام.....
۲۱۱.....	صلح آماسیه: پایانی بر اختلافات تهماسب و عثمانیان.....
۲۱۸.....	فصل پنجم: سلطنت شاه عباس اول (۹۷۸-۱۰۳۸ ه ق / ۱۵۷۱ - ۱۶۲۹ م).....
۲۲۰.....	رویدادهای داخلی.....
۲۲۰.....	زیست نامه و جلوس.....
۲۲۴.....	شورش‌های داخلی.....
۲۲۵.....	شورش خان احمد گیلانی (۹۴۲-۱۰۰۵ ه ق).....

۲۳۱.....	شورش نقطوریان
۲۳۸.....	اقدامات و اصلاحات
۲۳۸.....	انتقال پایتخت به اصفهان
۲۴۲.....	اصلاح سازمان‌های لشکری و دیوانی
۲۴۶.....	شخصیت و سیاست
۲۴۸.....	رویدادهای خارجی
۲۴۸.....	ازبکان و جنگ رباط پریان
۲۵۰.....	عثمانیای و عهدنامه استانبول
۲۵۷.....	شاه عباس اول و اروپاییان
۲۷۸.....	مسئله قندسار
۲۸۴.....	فصل ششم: یافته‌های پژوهش
۲۹۴.....	منابع و مآخذ

مقدمه

به صراحت می‌توان ادعا کرد که صفویان در تکوین و شکل‌گیری ایران به نحوی که امروز می‌شناسیم، اهمیت اساسی و غیرقابل انکار دارند. تحولات سیاسی سرزمین ایران در این دوره و تشکیل دولتی مقتدر و مسیح پس از دورانی طولانی از حیات ملوک الطوائفی و پراکندگی و آشوب و تعیین تشیع به مثابه دین رسمی مردمان این سرزمین تا به امروز جایگاه مهمی داشته است. صفویان توانستند در اوایل سده دهم هجری با تکیه به مذهب شیعه دوازده امامی یک کشور مستقل شیعه و ایرانی بنیان نهند. به همان ایران که تشیع در قرن نهم رواج می‌گرفت، سلسله‌های صفویان شیعی‌مذهب نیز بیشتر می‌شدند و قدرت و نفوذشان افزایش می‌یافت. در این دوره (بیش از ۲۰۰ ساله) ایران تحولات ژرف و ماندگاری را از سر گذراند، اما نکته‌ای که در این میان دوران شاهانی چون شاه اسماعیل اول (۹۳۰-۹۰۷ ق)، شاه طهماسب اول (۹۳۰-۹۴۶ ق)، شاه عباس اول (۹۹۶-۱۰۳۸ ق) از حیث پایه‌گذاری و تکوین و اوج این سلسله برای مؤلف اهمیتی اساسی دارد، گو اینکه عمده نویسندگان تاریخ سیاسی ایران بر این اصل اتفاق نظر دارند که این دوران هم به لحاظ طولانی بودن آن و هم از نظر اقداماتی که در آن صورت گرفته، با دیگر دوره‌ها قابل مقایسه نیست و آستان حوادثی‌اند که نه تنها در دوره خودشان و حکومت صفویه بلکه در تاریخ ایران آثار شگرفی به جا گذاشتند. درباره سلسله صفویه، خاستگاه‌اش، شاهان، اقدامات، پیروزی‌ها و شکست‌ها، زوال و شکست ایشان و در نهایت پیامدها و آثار صفویه به طور عام و درباره این دوران بطور خاص آثار فراوان و ارزشمندی توسط محققان و تاریخ‌نگاران و پژوهشگران ایرانی و غیرایرانی نگاشته شده

است که هر یک از جنبه‌ی به بررسی این دوره می‌پردازند. اما آنچه مؤلف را بر آن داشت تا به این دوره بطور خاص و با تمرکز بر این سه شاه پردازد نه تنها علاقه به این دودمان بلکه تاثیراتی بود که در این دوره بطور محسوس و عینی و در دوران پادشاهان پسینی آنان و تاریخ ایران مشاهده کرده است.

بر هیچ تاریخ پژوهی پوشیده نیست که صفویان خاستگاهی صوفیانه داشتند و بر پایه حمایت انبوه پیروان این فرقه که به قزلباشان نامبردار بودند استوار گردیدند. اولین فرد این خاندان که مورخان از او سخن گفته‌اند فیروز شاه زرین کلاه^۱ نام دارد که در قرن پنجم هجری در آذربایجان می‌زیست. شیخ امین الدین - برنیل، پدر شیخ صفی الدین اردبیلی که در کلخوران نزدیکی اردبیل سکونت داشت پیروان زیادی داشت. لیکن وی بعد از حمله گرجیان به اردبیل، روانه شیراز شد و بیست سال در آنجا سکونت کرد. در شیراز به حلقه ارادتمندان خواجه کمال الدین عرب شاه اردبیلی از مشاهیر صفویه درآمد، و در اثر به نام «دولتی» را همسر خود اختیار کرد و به کلخوران بازگشت و در همان جا از زن ایرانی‌اش «رضی» صفی الدین اسحاق در سال ۶۵۰ ق زاده شد.^۲

در زمان شیخ صفی الدین اردبیلی، تاریخ صفویه را در حله جدیدی شد. صفی الدین پس از کسب مقام والایی در طریقت صوفیه از اردبیل به شمال ایران مهاجرت کرد و مرید شیخ ابراهیم ملقب به شیخ زاهد گیلانی (م: ۷۰۰ ق)، از عالمان بزرگ شیعی آن عصر شد و در محضر وی باقی

۱. سید فیروز شاه زرین کلاه حبیب الدین (فیروز شاه) مشهور به «زرین کلاه» و پسر سید نورالدین محمد یکم خواجه‌ی کرد بود. وی به دلیل داشتن فضل و تقوی در بین مردم از محبوبیت فراوان برخوردار بود و به مقام شیخی نائل گشته بود. فیروز شاه پس از سال‌ها زندگی در میان مردم اردبیل به گیلان سفر کرد و در همان محل نیز درگذشت. بر اساس روایت‌های تاریخی فیروز شاه جد ششم شیخ صفی الدین اردبیلی است. فرزند فیروز شاه "عوض الخواص" نامیده می‌شد. وی در روستای اسفرنجان اردبیل زندگی می‌کرد، ولی پس از وفات در داخل صحن بقعه کلخوران به خاک سپرده شد. قبر عوض الخواص در ضلع شمال شرقی مقبره شیخ جبرائیل قرار گرفته و دارای یک گنبد آجری است. وی پس از پدرش عهده دار مقام ارشاد بود.

۲. صفوة الصفا، ص ۷۹.

ماند و در نهایت دختر شیخ زاهد گیلانی به نام فاطمه خاتون را به همسری اختیار کرد. این پیوند زناشویی، شیخ صفی را به یک فرمانروا و حاکم صوفی مبدل نمود. شیخ صفی الدین با سخاوتمندی خود توانست مریدان زیادی را جلب نماید. صفی الدین مقام شیخ زاهد گیلانی را به ارث برد و پس از مرگ وی به اردبیل کوچید و این طریقت بعد از آن به نام صفی الدین سلسله صفویه نام گرفت.

با تأسیس حکومت، رئیس طریقه صفویه در عین حال هم شاه و هم مرشد کامل بود. بخش اصلی نیروی نامی صوفیان را گروه قزلباشان تشکیل می دادند. اما پیوند نزدیک شاه و قزلباشان بعد از مدتی کوتاه به اختلاف و کشمکش انجامید. شاه طهماسب که تلاش می کرد از قدرت و نفوذ قزلباشان بکاهد، در عمل فقهای شیعه نزدیک شد. اختلاف فقها و علمای شیعه با گروه های صوفیه ریشه ای قدیم داشت و از قدرت بانی علما در حکومت صفویه این اختلاف در قالبی تازه خود را نشان داد. مخالفت با تصوف در آثار علمای شیعه کم کم رو به فزونی گذاشت و در اواخر حکومت صوفیان به دشمنی شدید و آشکار تبدیل شد که به نگارش آثار علمای شیعه در رد و حتی تکفیر صوفیان انجامید.^۱ علامه محمد باقر مجلسی (۱۰۳۷-۱۱۱۰ق در اصفهان) نماد ستیز آشتی ناپذیر علما با صوفیان بود که در اواخر حکومت صفویان مقامی پر ارج یافت و آثاری در رد صوفیان نگاشت. وی همچنین با استفاده از مقام شیخ الاسلامی اقدامات عملی در محدود کردن فعالیت صوفیان صورت داد.^۲ در دوران سلطان حسین (۱۱۰۵-۱۱۳۵ق)، برخوردهایی با صوفیه و خانقاه های ایشان صورت گرفت و سعی شد از ارتباط مردم با صوفیان جلوگیری شود.

با وفات اسماعیل اول (۹۰۷-۹۳۰ق)، روند تضاد جناح های درون حکومتی که در ده سال آخر سلطنت او رو به گسترش گذاشته بود، اوجی تازه یافت. پسرش تهماسب (۹۳۰-۹۸۴ق) یکی از

۱. تشکری، علی اکبر و نقیبی، الهام، تعامل و تقابل تصوف و تشیع در عصر صفوی، مجله پژوهش های تاریخی، شماره

۲۲، تابستان ۱۳۹۳: صص ۵۸-۶۰

۲. صفویه در عرصه دین، فرهنگ و سیاست، ج ۲، ص ۵۶۸.

قدرتمندترین شاهان صفویه شد که در ده سالگی به پادشاهی رسید.^۱ ستیز امرای قدرت طلب قزلباشان دیو سلطان روملو، سلطان تکللو و کپک سلطان استاجلو و قبایل آنها در کنار تهاجمات خارجی از ناحیه ازبکان در مرزهای شرقی و پس از آن عثمانیان در غرب کشور، دوره ۱۰ ساله بی‌ثباتی و کشاکش را رویاروی سلطنت صفوی قرار داد؛ به طوری که به نظر می‌رسد میراثی را که شاه اسماعیل پس از خود برجای گذاشته بود، چندان دوام و بقا نخواهد یافت.^۲ اما در واقع اینچنین نشد، بلکه سلطنت تهماسب که طولانی‌ترین دوره در سلطنت شاهان صفوی بود، به دوران آرامش صفویه تبدیل شد. در این دوره پایه‌های دولت صفوی مستحکم گردید. هر چند که دهه آخر سلطنت تهماسب با ایران نام داخلی و تضادهای اجتماعی زمینه‌ساز بی‌ثباتی بعد از خود گردید، اما اساسی که در دوره سلطنت او پایه تهماسب گذاشته شده بود، با قوت و ضعف تا پایان حکومت صفویان در ایران به حیات ادامه داد.

پس از شاه تهماسب (۹۳۰-۹۸۴ ق)، اسماعیل دوم (۹۴۴-۹۸۵ ق) سرانجام در پی دسته‌بندی‌های درونی حکومت صفوی و منازعات امرای و قزلباش که از اواخر عمر تهماسب آغاز شده بود، پس از ۲۰ سال حبس از قلعه قهقه آزاد و با نقش موثری که عمه او پریخان خانم دختر قدرتمند تهماسب ایفا کرد، پس از قتل حیدر میرزا و شکست طرفداران او، به قزوین رفت و بر تخت سلطنت نشست.^۳ دوران شاه اسماعیل دوم، دوران تسویه‌های خونین برای حفظ مقام پادشاهی خود انجام داد. دوره یک سال و چند ماهه سلطنت اسماعیل دوم، دوره بحران در مناسبات دین و دولت به شمار می‌رفت و نمایندگان دین و علما در برابر حکومت رها قرار می‌گیرند. این بحران ناشی از سیاست مذهبی اسماعیل دوم که کاملاً مخالف و مقابل سیاست‌های مذهبی پدرش

۱. خلد برین، ص ۳۲۶.

۲. خواند میر، ۱۳۶۲: صص ۴۵-۴۶.

۳. رستم الحکما، ص ۱۱۴.

تهماسب بود، می‌باشد.^۱ پس از کشتاری که اسماعیل دوم از شاهزادگان صفوی کرد، خدابنده میرزا پسر بزرگ تهماسب که به دلیل ضعف بینایی سلطنت را از کف داده بود، از سوی امراء قزلباش و پریخان خانم - پس از تجربه‌ای که از حکومت اسماعیل دوم کسب کرده بود - نامزد سلطنت شد و از شیراز به پایتخت، قزوین برای جلوس بر تخت دعوت گردید.^۲

در دوران سلطان محمد خدابنده (۹۸۵-۹۹۶ق) دو جنگ، یکی با امرای استاجلو و دیگری با سلاطین ازبک^۳ اتفاق افتاد. این دوران، دوران تضاد بین امراء قزل باش با پادشاه و همچنین تضاد بین خود امراء بود؛ به طوری که این مشکلات با توجه به ضعف شخصی و فقدان لیاقت و قدرت فردی دوره سلطنت وی را پیره ساخت. تهی شدن خزانه‌ای که تهماسب سالیان درازی با خست و مال‌دوستی خاصی از رزاق رسانده و انباشته بود، با بذل و بخشش‌های بی‌حساب شاه محمد به بزرگان دولت، امراء قزلباش و سادات - اما به منظور حامی و پشتیبان برای سلطنت متزلزل خود، بحران‌های اجتماعی و اقتصادی را حاکم نمود.^۴

در سال ۹۹۶ قمری عباس اول به کمک مرشد قلی خان استاجلو^۵ در قزوین بر تخت سلطنت نشست. در این دوران آشفتگی و بی‌ثباتی سرتاپای سلطنت صفوی را از درون و برون تهدید می‌کرد. در درون، در طبقه بالایی جامعه داعیه امراء قزلباش و تمایز گریز از مرکز آنان، تجزیه امپراتوری صفوی را وعده می‌داد و در طبقه پایینی جامعه جنبش‌ها و قیام‌ها م‌تلف در گوشه و کنار مملکت موجودیت حکومت فرزندان شیخ صفی را به معارضة می‌نمید و سرانجام از بیرون،

۱. همان، ص ۱۱۵.

۲. باستانی پاریزی، ۱۳۴۸: سیاست و اقتصاد عصر صفوی، ص ۶۵.

۳. احسن التواریخ، ج ۳، ص ۱۵۳۱.

۴. سیاست و اقتصاد عصر صفوی، ص ۶۸.

۵. از امرای قزلباش طایفه یکان استاجلو و فرزند شاه قلی سلطان یکان استاجلو بود. در آغاز «سلطان» بود و سپس به «خان» ترفیع یافت. حتی گاهی او را «مرشد قلی سلطان» نیز می‌نامند. منابع امروزی بدلیل قدرت و عزل و نصب‌هایی که در این دوره انجام داد او را «شاه در سایه» هم نامیده‌اند.

تهاجمات و حملات دشمنان غربی عثمانی و شرقی ازبکان، وحدت و یکپارچگی دولت را تهدید می‌کرد. شاه عباس اول (۹۹۶-۱۰۳۸ ق) سرانجام توانست بر مشکلات فائق آید و نه تنها اغتشاشات داخلی را سرکوب کرد؛ بلکه توانست ابتدا با یک صلح تاکتیکی با عثمانی خیال خود را از جبهه غربی آسوده کند و به بیرون راندن ازبکان از خراسان بپردازد و در مرحله بعد عثمانیان را نیز از مناطق متصرفی خود در همدان و آذربایجان عقب راند. شاه عباس اول با تشکیل نیروی سوم از گرجیان و ایماق طبقه جدیدی در عرض طبقات قدیمی قزلباش، سلطنت را از آن چنان قدرت و تمرکزی برخوردار ساخت که پیش از آن بی سابقه می‌نمود.^۱ تبدیل املاک ممالیک به املاک خاصه (شاهی) و نگهداری تبارادگان در حرمسرا به علت عدم دخالت‌شان در حکومت، دو اقدام دیگر شاه عباس اول بود که بین اقدام در طول سال‌های بعد نیز ادامه یافت و تبدیل به یکی از علل ضعف و سقوط صفویه شد.

به صراحت بر این باوریم که دور صفوی از مهم‌ترین دوران تاریخی ایران به‌شمار می‌آید، چرا که با گذشت قرن‌ها پس از برافتادن ساسانیان، یک فرمانروایی متمرکز ایرانی توانست بر سراسر ایران آن روزگار حکمرانی کند. بعد از اسلام، چندین حکومت ایرانی مانند صفاریان، سامانیان، طاهریان، زیاریان، آل بویه و سربداران روی کار آمدند، اما هیچ‌کدام نتوانستند تمام ایران را زیر پوشش خود قرار دهند و میان تمام نواحی و مناطق جغرافیایی ایران. در آن دوران یکپارچگی پدیدآورند.^۲ این دوره یکی از سه مرحله دوران طلایی اسلام و دوره می‌شدن اسلامی است.^۳ صفویان، آیین شیعه را مذهب رسمی ایران قرار دادند. روش فرمانروایی صفوی تمرکزگرا و نیروی

۱. ترکمان، اسکندر بیگ و محمد یوسف واله (۱۳۱۷). ذیل عالم ارای عباسی، ص ۲۴۱.

۲. غفاری فرد، عباسقلی (۱۳۸۱). تاریخ تحولات سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی ایران در دوران صفویه، صص ۳۶-۲۱.

۳. نجفی، موسی (۱۳۸۸). انقلاب فرامردن و تمدن اسلامی (موج چهارم بیداری اسلامی)، مؤسسه مطالعات تاریخ صفوی و مذهب معاصر ایران، ص ۲۴۹.

مطلقه (دردست‌شاه) بود. پس از استقرار صفویه، ایران اهمیتی بیشتر پیدا کرد و از ثبات و یکپارچگی برخوردار گردید. در این دوره روابط ایران و کشورهای اروپایی به دلیل دشمنی امپراتوری عثمانی با صفویان و نیز جریان‌های بازرگانی، به ویژه داد و ستد ابریشم از ایران گسترش فراوانی یافت. در دوره صفوی (به ویژه نیمه نخست آن)، جنگ‌های بسیاری میان ایران با امپراتوری عثمانی در غرب و با ازبک‌ها در شرق رخ داد که علت این جنگ‌ها جریان‌های زمینی و دینی بود.^۱

ایران در دوره صفوی در زمینه مسائل نظامی، فقه شیعه، و هنر (معماری، خوشنویسی، و نقاشی) پیشرفت قابل‌رجهی داشت. از سرداران جنگی نامدار این دوره می‌توان قرچقای خان، الله‌وردی خان گرجی، و اما، قلی‌خان را نام برد که هر سه از سرداران شاه عباس اول بودند. از فقها و دانشمندان نامی در این دوره، حسین خوانساری، میرداماد، فیض کاشانی، شیخ بهایی، ملاصدرا و علامه مجلسی نامور هستند. هنرستان در این دوره نیز رضا عباسی، علیرضا عباسی، میرعماد و آقامیرک هستند. از شاعران بزرگ و نامدار این دوره می‌توان به وحشی بافقی، صائب تبریزی، محتشم کاشانی و ... اشاره کرد.

هنر دوره صفوی از دوران درخشان هنر ایران است. در این دوره در بسیاری از زمینه‌ها، ادامه دوران طلایی هنر تیموریان است.^۲ هنر صفویان به شدت تحت تأثیر فرهنگ ترکمن با توجه به ریشه‌های خاندان، و نیز چینی، عثمانی، و فرهنگ غربی و اسلامی است. هنر ایران در این دوره در زمینه‌های معماری، نگارگری، خوشنویسی، قالی‌بافی، فلزکاری، سفالگری، پارچه‌آرایی و ... نمایانگر می‌شود. از هنرمندان دوره صفوی، کمال‌الدین بهزاد، رضاعباسی، میرعماد، آقامیرک و حسین بنا

۱. تاریخ تحولات سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی ایران در دوران صفویه، صص ۶-۲۸۴.

۲. همان، ص ۳۳۶.

3. Stanford Jay Shaw. History of the Ottoman Empire. Cambridge University Press. 1977. p. 77.

Emory C. Bogle. *Islam: Origin and Belief*. University of Texas Press. 1989. p. 145; Helen Chapin

Metz. *Iran, a Country study*. 1989, University of Michigan, p. 313.